

84(2-411.2/6

К647

А. Кононов

ЧАПАЕВ КЕРЕГИНДЕ КУУЧЫНДАР

ГОРНО-АЛТАЙСКИЙ КНИЖНЫЙ
ИЗДАТЕЛЬСТВО—1954

22319

22319

22319.

REACTHED

D₂(Aut) xp. 22319
K 64 konvolut d.
Passenger D
Ternavele 18. 6k

22319
reb.d.
D
18. 6k

22319

P2
К64

А. КОНОНОВ

ЧАПАЕВ КЕРЕГИНДЕ
КУУЧЫНДАР

Горно-Алтайская Областная
БИБЛИОТЕКА

ГОРНО-АЛТАЙСКИЙ КНИЖНЫЙ
ИЗДАТЕЛЬСТВО
1954

841(2=411.2/6-4
К 647

Алтай тилге
М. Наурчакова көчүрген

А. Ермолаевтик јуруктарын
П. Митрофанов көчүрип јураган

5-КАТ-ЧКК

ВЯЗОВКАДАГЫ УЧУРАЛ

Вязовка деп деревнениң тозынду оромында мылтык-јепседдү таң атту беш кижи көрүнип келди. Яраш јеерен атка минген кижи алдында мантадып келетти. Ол кижи военный гимнастёркалу болгон.

Деревнениң балдары оны тургуда ла танып ийдилер:
— Чапай... Чапай келген!

Мылтык-јепседдү таң атту улус бийик агаш каалгалу айылдың эжигине токтой түштилер.

Каалгадаң жети жашту деп көргөдий уулчак јүгүрип чыкты.

— Ада, бисте ярмарка! — деп, уулчак кыйғырды.

— Көргөм, уулым,—деп, Чапаев, каруузын береле, аттаң тү же калыды.

Ол бийик эмес сынду, је түп-түс байалгак кижи болгон. Қайыш курла курчап алган ногоон гимнастёрказы эптү көрүнип турды. Он жанында кол мылтык салынган, сол жанында дезе — мёнүнле чүмдеп салган ўлдү.

Ол колыла сагалын сыймап ийеле, көк көстөриле деревнениң ичин аյкаптап көрди. Оромдо өлөндү абралар турган. Байрамда кийетен жараш кофталу кыстар колдо-

рынаң тудуныжып алган базып јўрдилер. Горшоктор экелген кижи бойының эткен горшокторын мактайт. Чурана бијелейтен сүйнчилүү кожонды ойнот.

— Је, турага баралык, Бубенец, — деп, Чапаев айтты. Онон кайра бурылала, таң атту сырғанай ла жаш уулгаjakарды:

— Петя, аттарды кажаганга тургузып сал.

Келген улустың төртүзи турага кирерде, бежинчили аттарды чылбырларынаң јединип, кажаганга апарды.

Чапаев турага кирип көлеле, столдың ўстинен кринканы алып, стаканга сүттен урала, түрген ичиp ийди. Оның кийининде кринканы бойының нöкөрлөрине берди.

Балдар столдың жаңы жаар тыгызыжып, айылчыларды айыктап турғылады. Жалбак јарынду, быжыраш сагалду карыган апшыйак бозогодо көрүнип келди.

— Жакши ба, Василий! — деп, ол айтты. — Жуулажып ла турынг ба?

Чапаев күлүмзиренип ийеле, каруузын берди:

— Жуулажып турым!

Карыган апшыйак, келген улустың ончозына колын берип эзендежеле, тактага отурды:

— Сен деревненинг ичиле тозын көдүрип мантадарында, мен ярмаркада болгом. Сени, уулым, мен ыраактаң таңып ийгем.

— Је, бу жыл ярмарка кандай болул туры? — деп, келген улустың биรүзи, Бубенец, карыган апшыйактанг сурады.

— Је, не деп айдар... Таныш улустанг кемге де туштабадым. Көп сабазы ыраактаң келген кандай да ѡскö улус.

Бубенец чырайын соодып ийди:

— Ыраакта жаткан улус Вязовкага не келетен? — Ол Чапаев жаар бурылала, айтты: — Василий Иванович, уездте токуналу эмес. Кычырбаган айылчылар — актар једип келбезин. Бис отрядтанг тегин ле ырай бердибис.

Чапаев каруузын токуналу берди:

— Меге балдарымды да көрүп аларга жарабас па? Эртөн турага жетире айылдан алала, онон походко атанаарыс.

Чапаев көзинёккө јууктап келеле, ором жаар көрө берди. Оромның ичиле ёлөндү абраалар араай кыймыктанып бараттылар. Бир абра каалгадаң ыраак эмес тұра берди.

— Бери келзенг де, Бубенец, — деп, Чапаев кычырды.—
Абраалардагы ёлой меге ненинг де учун јарабай жат.

Бубенец көзнөктөң көрүп ийеле, кол мылтыгынан ала
койды.

Чапаев кол мылтыгын база ушта тартала, ўлдүзи кы-
нынан жакши уштулып туры ба деп, уштуп көрди.

Оромдогы ёлбанду абраалардан мылтыктардың оосторы
ла таныш эмес чугулду јүстер көрүнип турды.

Чапаев балдарга кыйгырды:

— Јерге жадыгар!

Ол кичинек уулчагын алала, көзнөктөң туура жатыргы-
зып салды. Экүзи, жаан дегендери, коштой жадып алдылар.

Чапаев Бубенец жаар түрген бурылды.

— Же, менинг бажымды базарга келгендер болзо...— деп
ол баштайла, жетире айткалакта, оромдо мылтыктардың
табыжы жызырады.

Коштой кыпта көзнөктин шилдери оодылала, полго та-
бышту урула берди.

— Петя кайда? — деп, Чапаев кыйгырды.

Пётр Исаев ле онон ёсқо эки јуучыл кол мылтыктарын
белетеп алала, эжиктинг бозогозында тургандар.

— Василий Иванович, аттардың ээрин албагам — деп,
Пётр түрген айтты. — Бис аттар жаар ла ѡдүп алатаң бол-
зобыс.

— Ёдөрис!

Пётр Исаев јирме эки ле јашту уул болгон. Ол Чапаев-
тин јакарузын бүдүрип, бастыра јерлерге оныла кожо јү-
рүп, көп јуу-согуштар көргөн.

Мылтыктардың табыжы база ла катап жызырады, онон
бир минут кирези токтой берген кийининде, кемнинг де
тунгак ўни угулды:

— Чык! Чык, Чапай!..

Чапаевке ле Бубенецке баштадып келген беш кижи
көзнөктөрдинг ле эжиктинг жанында колдорында кол мыл-
тыкту турғылады.

Каалгадаң кемнинг де сары сагалду бажы көрүнип ке-
лерде, тураның көзнөгинең мылтыктың, табыжы жызырай
берди. Көрүнип келген баш јоголо берди.

— Тышкары чыгаар! — деп, Чапаев команда берди.

Чапаевецтер тышкary чыга јүгүргилейле, турага коштой јадып алала, адыха бердилер.

Чапаевting адазы да тышкary чыга конды.

— Каалгага коштой тур, керек болор тушта команда берзем, ачып ийеринг—деп, Василий Иванович ого айтты.

Табарып келген актар эмди каалгага јууктабай турдылар. Олор ыраагынан ла кыйгырып турғылады:

— Чык! Түрген чык!..

Оның кийининде олор ёлөндү абраалардың жанына јуулышып алала, туралы бастыра жанынан ѡртөп ийеле, чапаевецтерди канайда чыгарып аларын шүүштилер.

Бу ёйдö Чапаев эңчейип алыш, бойының адына јүгүрип келеле, минип алды. Оның кийининең арткандары аттарына јүгүрип келдилер.

— Каалганы ач! — деп, Чапаев команданы береле, ўлдүзин жанынан ушта тартты: оның сол колында кол мылтык болды.

Каалга ачылды. Таң атту беш кижи оромго мантадып чыгала, ѡштүлердин ортозы жаар болдылар. ѡштүлер мындый табаруны чек сакыбагандар. Кейде ўлдүлер жалтыра жып, кыйгы, шыркалу улустың онтузы угуга берди. Аквардеецтер кайра тескерилеп, ёлөндү абраалардың кийинине жажынып турдылар.

Бу ла ёйдö Чапаевке ак атту офицер мантадып келди. Ол ўлдүзин Чапаевting бажының ўстине ле экелерде, Чапаев эптү бурылала, адын карайладып ийеле, кол мылтыгынан адыш ийди.

Офицер бир жаны жаар жайылып барадала, аттың жалтынан ала койды, је тудунып болбой, ээрден јерге жылбырап түшти.

Пётрдың минип алган адын жыга адыш ийдилер. Ат оның будын тёжёнгөнчө жыгылды.

Чапаев оны көрүп ийди.

Ол адынаң түже калыды, Исаевке јүгүрип келеле, будын аттың алдынаң чыгарарга болушты. Оноң Бубенецке болужарга чурады. Бубенецке болуш сүреен керектү болгон: ѡштүлер оны курчап ийгендер. Ол окторын ўзе адала, ѡштүлерден ўлдүзиле коруланып турды. Қан оның мандайыла жолдолып агып турган.

Чапаев ѡштүлерди ўлдүле эки жандап чаап турарда,

оның кийин жынында Пётр актарды кол мылтыктаң адып турды.

Оштүлер, чыдажып болбой, качтылар.

Мылтык-јепседү таң атту беш кижи олорды узак ис-
теҗип турала, кайра бурылдылар. Исаев абрааларга ончо-
зынаң озо јүгүрип келеле, ўлдүзин блонгө кадап ийди.
Үлдү кандый да кату немеге түртүлеле, шыңкырт этти.
Жуучылдар блонгиди чачып ийеле, оның алдынаң пулемёт
таап алдылар.

КЛИНЦОВКАНЫҢ БАЛДАРЫ

Бир катап Чапаев кайуга атанды.

Оныла кожо таң атту төрт јуучыл барды. Кийининде
пулемёт турган тачанкада¹ Пётр Исаев ле Чапаевтинг се-
гис жашту уулы Аркадий отургандар.

Энгир кире берген. Чапаевецтер кичинек агашту јерди
ле оның жынында кичинек суучакты көрүп ийдилер. Ыраак-
та, сууның ол жынында, Клинцовка деп деревие көрүнип
турды.

Сууның жынында одус кире аттар отоп јўрген. Олор-
ды деревнениң балдары кабырып турган. Чапаев, балдар-
ды коркытпаска, бойының Аркадий деп уулын озо ийди.

— Сен кем? — деп, балдар Аркадийден сурадылар.

— Чапаев — деп, ол каруузын берди.

Уулдар каткырышты:

— Э-э! Чапаев дезе жаан атту, оның ўлдүзи де мёнүн.

Бу ла ёйдо Василий Иванович ыраактан кыйгырды:

— Балдар! Слер Клинцовканың ба?

— Клинцовканың — деп, балдар каруузын бергилейле,
бир эмештен јууктап турдылар.

— Слер мында нени эдип турыгар?

— Бис аттарды ѡштүлер айдай бербезин деп каруул-
дап турыс.

— Онайдордо, деревнеде актар ба?

— Ээ.

— Көп пö?

— Көп.

¹Тачанка — жуда пулемёт тартып јүретен кичинек јекил абра.

Чапаевецтер аттарынан түшкілеліле, куучында жа бердилер.

Агаштардың көлөткөзи там ла узап келди, күн агаштардың бажына жетире жабызай берди.

От саларга будактар кезин алган балдар пулемётты көргөн бойынча от керегинде ундуп салдылар. Олор тачанкага там ла жууктап турдылар.

— Слер жалтанбас балдар ба? — деп, Чапаев олордон сурады.

— Жалтанбастар эмей — деп, каруузын он төрт жашту, жаан деген уулчак берди.

— Актарды деревнеден сүрүп ийер күүнеер бар ба?

— Бар.

— Же, айдарда, мени уғыгар — деп, Василий Иванович айтты.

Талдардан кезеле, терезин сойып алзын деп, ол балдарга жақарды.

Оноң Чапаев мындый жақару берди:

— Караптүр кире берзе, аттарга минип алала, Клинцовкага барыгар. Агаштарды, ўлдү чилеп, ёрө көдүрип, жаңып турыгар. Мылтык атканың угуп ла ийзегер, айылдаараар сайын таркагар. Жарт па?

— Жарт — деп, Клинцовканың балдары каруузын бердилер.

Агаштарды жоуп, ўлдүге келижер бе деп кемжилегенче, аттарга минип, рядтарга турғылаганча, түн кире берди.

Балдар деревнене жаар атту мантаттылар.

Чапаев дезе бойының жуучылдарыла Клинцовкага база бир жаңынан жууктап алды.

Ол караптүр калыптан адып ийеле, ёрө ракета божотты. Ракета кейге бийик учуп чыгала, көк чедиргендер болуп чачыла берди.

Үйкүзырап калған актар тышкary чыга жүгүреле, ўлдүлерин көдүрип алган атту улус олор жаар келгилеп жат деп көрдилер. Ракета оромды жарыдып турған.

Ракета ёчө берерде, атту улус караптүр жоголо бердилер.

Бу ла ёйдо деревнениң бир учында пулемёт таркырап, кол мылтыктардың табыжы жызырай берди.

Акгвардеецтер мылтыктарын алгылап ла аларда, олорго Чапаевке баштаткан атту улус чурап келдилер.

Акказактар манзырай бердилер. Олор эмди көрүп турза, кызылдар олор jaар бастыра јанынаң келгилеп жатты.

Шётүлер мылтыктарын таштагылап, кажагандар сайын жақындылар.

Чапаев бойының беш јуучылдарыла кажагандар сайын жүрүп, актарды олжого алдылар.

Бу ёйдö Клинцовканың балдары тал агаштарын тудунганча бойлорының айылдарында отурғылаган. Баштапкы ла мылтыктын табыжы угуларда, Чапаевтинг жакарузы аайынча олор туш башка таркай бергендер.

ТҮНДЕГИ КУУЧЫН

Чапаевтинг отряды күнүң сайын özöп турган. Ондо бир канча мун јуучылдар — бўткўл дивизия болгон.

Чапаев дивизияның начальниги боло берген.

Ого комиссар эдип Дмитрий Фурмановты ийгендер.

Бир катап Фурманов каруулда турган красноармеецтерди шингдеп барган. Ол деревненинг ортозында от кўйўп турганын көрүп ийеле, јууктай базып келген.

Оттынг јанында красноармеецтер отурган, олор кёнёкто суу кайнаткылап, јарым ўнденип куучындажып отургандар:

— Ол кем ондый?.. Чапаев кандый кижи?..

— Бис экўдий ле кижи. Ол плотник. Йуудан озо малталу, киреелў бастыра Саратовский губернияны ла Уральский областты бастыразын ёткён. Ол мында кажы ла деревнени билер. Карта јогынан Уралга јетире орык ѡлдорды бастыра билер. Ол бойы Саратовский губернияда Балашовский уездтинг крестьянини, юкту улустынг билезинен. Кичинектен ала иштеген. Он эки јаштуда, оны којойымга товар бескелеерге берип ийгендер. Којойым оны товарды јетире кемибей, улус тёгүндеерге ўреткен. Ол јопсинбеген. Онын учун којойым оны сүрўп ийген.

— Сүрўп ийген?

— Бойының лавказынан¹ сүрўп ийген. Чапаев кандый, сен бойынг билеринг, чыдажып болбогон! Чапаев ол до

¹Лавка — кичинек магазин.

тужында чындык учун турушкан. Коjойым бай да болзо,
Чапаев оног коркыбаган. «Сен төгүнчи!» деп айткан...

— О?!

— Коjойым ачынганына арай ла ёлбөгөн. Чындык куучынга таскабаган. «Мен закон аайынча сенле нени эдерим, билеринг бе?» Буржуйда кандый закон? «Күүним келзе—межикке саларым» — бот кандый онын законы. «Мен сени јағыс ла бойымның турамнаң сүрүп ийерден болгой, деревнеден де сүрүп ийерим!» — деп, коjойым Чапаевке кыйгырган. Василий Иванович ого удура көрөлө: «Бастыра жерден мени сүрүп болбозын ба? Онызы да јакши. Ой жетсе, мен сени сүрүп ийерим!» — деп каруузын берген. Эмди ол ой жедип келди!.. Чапаев буржуйларла тартыжуны бот качаннаң бери откүрген...

Куучын бир минутка токтой берди.

Фурманов оттынг јанына байдастанып отурып, косалып алала, танқылай берди.

Бир красноармеец араай айтты:

— Еремеев, час керегинде куучындап берзен.

Кара папахалу, жалбак јарынду красноармеец каруузын берди:

— Куучындадым иле ...

— Сен база катап куучындап берзен. Бу отурган нёкёр, байла, укпаган — деп, красноармеец Фурманов жаар имдеп айтты.

Еремеев эмеш унчукпай отурала, оноң баштады:

— Бу керек бис акказактарды Сломихинский станицадаң¹ чыгара сүрерибисте болгон. Станицага јеткелегисте, менинг бажыма ок тийген. Он минут кирези мен билинбей жаткам. Онын кийининде шыркамды тағып бергилеерде, мей мылтыгымды алала, ичкери бардым. Базып, бойым дезе тараплып турадым. Тенгери жаар көргөмдө, күн кара болуп көрүнет.

— Күчинг, байла, чыга берген.

— Чыга берген. Шырканың ачузынаң эмес, байла, көпкан јылыйканынаң болор. Ээ. Мылтыгым тайанып тараплып бараттым. Канча кире барганым сагыжыма кирбейт. Көрзөм, Чапаев алдымда турды. «Сен кайдаар? —

¹ Станица — казактар јуртап жаткан жаан деревне.

деп сурады. — Сеге госпитальга барып, шырканды эмдеп, амыраар керек». Василий Ивановичи көрүп ийеримде, меге сүүнчилү боло бергендий болды. «Жок, нёкёр Чапаев, меге эм турал амыраарга эрте» деп, мен ўнгүр ўнимле ого каруузын бердим. Мен жаар көрөлө, унчукпады. Оноң карманынан часты чыгарып: «Кийип, Чапаевти эске алышып жүр» деп, меге айтты. Мен алаатый береле, часты албай турдым: «Канайып турын, Василий Иванович! Час сенинг бойынга керек...» «Жакшы јуулашкан учун ал деп айдадым! — деп, ол ачына берген.— Чапаев бойынынг сөзин качан да кубултпайтанды.

— Оноң ары? — деп, Фурманов сурады.

— Оноң ары... Часты алышып алала, јууга баргам.

Кёноктөги суу кайнай берди. Еремеев күйүп калган калаштынг кадарын оттон алышып алала, кёноккө салышып ийерде, чай боло берди.

— Чапаевти сен узактан бери билеринг бе? — деп, Фурманов Еремеевтеги сурады.

— Узактан бери. Бастыра јерди ётсөн, ончозы оны билер. Чапай керегинде мак ыраак жайылган.

— Кезикте мен кайкап турадым: бис экүдий ле тегин кижи, көрзөнг, неге јединип алган — деп, оттынг жанындағы красноармеецтердин бирүзи айтты.

— Тегини онын тегин ле, ондый да болзо, башка кижи. Мен плотник. Чапаев база плотник. Аайын көрзө: бис экүдий улус көп, Чапаев—жаныс.

Еремеев унчукпады.

Фурманов таңқылап, мынайда сананды: Чапаевти јуучылдар сүүп, ого карузып жадылар. Жаныс та јуучылдар эмес, крестьяндар, бастыра жаткан жорт улус сүүп жат. Крестьяндар Василий Ивановичле куучындашкан ла болзо, Чапаев акгвардеецтерди оодо согуп салар деп ижене берер. Чапаев куучын айтканда, айландыра турган улус ончозы тымый берет. Тегин ле сөстөр айдып тургандый, улус дезе, онын куучынын лаптап угарга, тынг тынарынан да коркыгылайт.

Бойынынг геройын албаты сүүп жат.

Фурманов онойдо сананып отурганча, жиит красноармеец айтты:

— Кече мен Чапаевтин бијезин көрүп кайкадым. Кү-

рын јазап алала, ўлдўзин тудуп алып баарда! Јаңыс ла шпоралары шыңырап, папахазы кайра јайылат...

— Йуучылдар онын учун оны сүўп жат — деп, Еремеев айтты. — Бүгүн ол сенле јаңыс котелоктоң курсак ичиp, чурана ойнозо, кожо бијелеер, эртен јуу-согушка апарза — күкүрт ошкош командир. Ол тушта ого удура сős айдып болбозың. Је нени айдарзың! Оныла кожо барзан — коркыбазың. Чапаев ончозын сананып, картада темдектеп салган деп билип јадың. Јуу-согушта ол јастыра неме эт-пей жат.

Таң адып келетти.

Красноармеецтердин куучынын учына жетире угар күүни келип те турган болзо, Фурманов оттың јаңынан турды. Ол оны јуучылдар таныбаган деп бодогон.

Ол јүре ле берерде, Еремеев эрмектенди:

— Јаны комиссар. Фамилиязы — Фурман. Василий Иванович оны јараткан да болзо, је узак ёйдин кийининде. Ол келеле: «Менинг чаазындарым бу» деп айдарда, Чапаев дезе ого: «Мен командирди ле комиссарды јууда таныйтам. Чаазын — ол чаазын, сен бойынды октордың ортозында көргүзип бер» деп каруузын берген. Је эмди Василий Иванович комиссарды јараткан. Эмди олор најы-нöкөрлөр.

Красноармеецтер унчукпай, тыңдай бердилер.

— Кожондоп жат... — деп, јарым ўнле бир уул айтты.

— Уу, кожонды сүўп жат!

Чындал та, туралын ичинде кожон чойиле берди.

Чапаевтиң сүүген кожоны: «Карануй, чыкту түрмеде отурым» деген кожон болгон.

Кожонды Василий Иванович бойы баштап турган.

Командирлер ле красноармеецтер оны эчий чойип турдилар: бу кожонды дивизиянын бастыра улузы билетен.

Је узак кожондободылар.

Таң алдында Чапаевке командирлерле јуу болотон жерге јууктап атанар керек болгон: jaан јуу-согуш болорын сакып тургандар.

Чапаев адына базып келеле, јенил минип алды.

Јайым салкын чөлдөн согуп, чечектин ле чаап салган ѡлөнгүнгү јыдын јайып ииди.

Түнде сооп калган чалынду јердинг ўстине күн көдүрилп келди.

ЖУУ-СОГУШ

Ичкери станица көрүнип турды.

Ол станица Уралдың акказактарының колында болгон. Станицаның сол јанында, төңнинг ўстинде, салкынның ийдезиле иштейтен бийик теермендер турган.

Чапаевецтер станицага ўч јанынаң табарып турғандар: эки полк станицаны эбирип, эки јанынаң келген, ортозында, сырангай ла коркушту јerde, Иваново-Вознесенский-динг ишмекчилериниң полкы баратты.

Актар пулемёттордон адып баштадылар. Је пулемёттор станицадаң адып турган эмес, тууразында турган төндöгى бийик теермендерден адып турды.

Чапаев ээрдинг ўзегизине туруп алала, бинокль откүре аյыктап көрди. Јеерен ат јаныс јерге турбай, карайлап турды. Чапаев адын бура тартып, бистинг јаан орудиелер турган јер јаар мантада берди. Ол маң бажына батареяның¹ командирине колыла јанып ийерде, онзы јакаруны угарга ого јўгўрип келди.

— Салкынла иштеп турган теермендер јаар адигар! — деп, Чапаев кыйгырды.

Командир бойының батареязына јўгўргенче келди. Пушкалар эмди эки јанынаң кўркўрэй берди. Тенери де јарыла бергедий болды.

Чапаев дезе качан ок јалангың бир учында мантадып бараткан. Оның кара бурказы² салкынга, канат чылап, јайылып турды.

Иваново-вознесенскийден келген ишмекчилер оның ўнин угуп ийдилер:

— Пулемёттор белен бе? Патрондор јеткил бе?..

Жуучылдар Василий Ивановичтиң ыраак эмезин сезип, омок көрүп, Чапаевтий ок јалтанбас болорго албаданып турдылар.

¹ Батарея — бир канча орудиелер.

² Бурка — кийистенг сл эмезе чекпенинг эткен јени јок јабының јўретен тон.

Жуу-согуш тыңгый берди.

Ыраакта салкынла иштейтен теермен күйүп турды, оны бистинг артиллериянын снарядтары күйдүрген. Төндөрдөң пулемёттор таркыраганы ла кызып калган патрондор жарылгылап турганы јуунын табыжы откүре угулат.

Кызыл жалбышту от анда-мында ёрө карайлап чыгат. Санитарлар шыркалаткан улусты јуунаткылайт. Кенетийин јуучылдар кыймык јок тура түшкиледи: ёштүнин снаряды Чапаев турган жерде жарылды. Онын алтын-jeeрен ады ёрө карайлап чыгала, көрүнбей калган.

Је кара ыш жайыла берерде, Василий Иванович тантатту ичкери мантадын баратканын көрүп ийдилер. Снарядтын осколкалары, жаш чылап, оны айландыра чачылган да болзо, ого тийбеген.

Станица жанаң кыйгы, табыш, тибирт угулды: актардын атту черўзи табаруга учуртып келетти.

Кызылдардын пулемётчиктери пулемётторынын жана жадып алып, сакыгылап жатты.

— Адыгар! — деп команда угулды.

Мылтыктар күркүрэй берди. Пулемёттор база таркырай бердилер.

Бу бир акгвардеец жыгылды, база бирўзи, шыркалу ат карайлап чыгала, чалкото келип түштү. Бир ат дезе, казакты сүүртеп алала, жүүлгек нәмедин, жаланла адыштынг ортозында ары-бери мантап турды; казак жыгыларда, будын ўзенгидег уштуп албаган¹ болгодый.

— Адыгар!!

Мылтыктар база ла катап күркүреди. Пулемёттор таркырады.

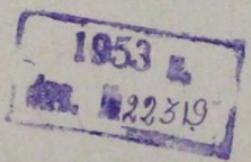
— Адыгар!!!

Төңнинг ўстинде кара-күрөнг жаан жалбыш көрүиди: бистинг орудиелерге оодо аттырган экинчи теермен күйүп турды.

Чапаевецтер ончозы бир унда база эки катап аттылар. Актар чыдажып болбой, аттарын ээчий-деечий бурыгылап, станица жаар болдылар.

Бу ла бйдö күркүреген табыш угулды: станицанын сол жанаң ёштүнин эки бронёвиги¹ көрүнип келди. Олор

¹ Броневик — пушкаларлу ла пулемётту, ок тыгынбас эдин бастыра жанаң броньдоп салған автомобиль.

красноармеецтерди былча базып, качып жүгүргендерди аткылазын деп ийилген.

Же штёттер сакыбаган неме боло берди.

Броневиктер жууктап келген де болзо, Иваново-Вознесенскийден келген ишмекчилер турган јерлеринен кыймыктабагандар. Олор эмеш тууралайла, броневиктерди божодып ийдилер. Броневиктинг бирүзи жууктап келерде, жуучыл Андрей Крутов туруп келеле, колесонын алдына граната чачып ийди. Жызыраган табыш угулган кийининде броневик кара ышла бүркелип, тура түшти. Экинчиизи дезе кайра бурыды.

Тёндёги теермендер эмди ўчилези күйүп турды. Салын жалбышты там ла жаанадып турды. Теерменнен адып турган пулемёттор унчукпай бардылар.

Оштүнинг атту черүлери табару эдерге, станицадаң база ла катап чыга кондылар. Эмди олор жуук болордо, жуучылдарга коркушту көрүнді.

Кенетийин кызылдардың ортозынаң сүүнчилүү кыйғы угулды:

— Чапай! Чапай!..

Курчыдып салган ўлдүзин тудунган он колын туура эдип алган Чапаев эскадронноң¹ озо учуп келеткен адынаң озолоорго турган чылап, бастыра бойы ичкери эңчайип алыш, баратты.

Чапаевти жаңыс ла бистиг жуучылдар танып ийген эмес. Актар да оны база танып ийдилер. Акказактар ээчий-деечий аттарын кайра бурыгылап ийдилер.

Офицер ўлдүзиле жаңыган да болзо, темей болды. Онын солдаттары токтобой, кайра бурылып, качтылар.

База бир минут откөн кийининде, атту черүчилердин кийининен Иваново-Вознесенскийдин ишмекчилери станицага кирдилер.

Ыраакта, станицаның ары жаңындагы телкем чөлдө, мылтык-јепседлү таң атту улус, тозынды буркурадып, мантадып баратканын жуучыл-геройлор көрүп турдылар. Онызы актардың, арткан-калгандары качып бараткан.

¹ Эскадрон — атту черүчилердин кичинек бөлүгү.

«ЧАПАЁНОК»

Чапаевтинг отряды јаан јуртта амырап турган. Василий Ивановичтинг түшкен туранның јанында Лагутиннинг айыл-јурты турган. Лагутиннинг билезинде кичинек ле дегени бежинчи јажына бараткан уулчак Гриша болгон.

Бир катап Гриша эјезине айтпай, Чапаевке барган. Эјезин ол јаан деп көрötön — ол он ўчинчи јашка бараткан, јуулажып ойнобойтон кызычак болгон, оныла куучындажарга да кунукчылду болгон.

Гриша јуртты эбиреде туткан чеденге кирип келеле, мендебей ичкери басты.

Айландыра ончозы јилбүлү болгон. Кажаганның јанында ээртеп салган эки ат баштарыла булгап, ўйгендерин шынғырадып турдылар. Ээрлердин актазын сары тереденг эткен, ўзенгилерин, казактар чылап, бийик тартып койгон.

Тозынның ортозында бир пötük базып јўрген. Ол мойынын омок бүктеп ийеле, јалтырууш сары көстöриле Гриша јаар кёрди.

Тураны эбиреде туткан чеденниң куйузында, сарайдынг јанында, уактар özüp турган. Гриша олорды, Чапаевтинг ўлдўзинен јығылган актар чылап јығылзын деп, тал чыбыкла јерге јыга чабар күёни келди.

Уактардан ыраак јок юон тоормоштынг ўстинде Пётр Исаев отурган. Чамчазының јаказы ачык, учында јаан тегеликтү карапып калган болот илжирме оның бастыра тёжиин курчап барган. Тегеликти кол мылтыктынг тутказына каптырап салган болгон, кол мылтык бойы јалбак тере курдынг алдынан кörүнип турды.

Оның јиткези јаар јылып калган папахазы бажынан удабас ла түже бергедий болды. Папаханы кызыл лентала кыйалада коктөп салган болгон.

Пётр Исаев буттарыла токулдадып, шпораларын шынғырадып, Гриша Лагутин јаар кёрүп отурды.

— Слер кайдаар, гражданин? — деп, ол кату кыйгырды.

Гриша токтой берди.

— Кайда болдын? — деп, Петъка эмди араай сурап, тоормошко эптү отурала, кара кынdagында узун ўлдўзин тизезине салып алды.

Гриша јалтана берген, је тың эмес. Ол бир де немеде бурулу эмес. Ол эртен турадаң ала јобош јүрген. Керек дезе сары көстүп пötükке де талайбаган.

Эмеш унчукпай турала, сабарын соорып ийеле, Гриша каруузын берерге тидинди:

- Настана јенгемле сууга барып јүргем.
- Ненин учун?
- Кийим чайбаарга.
- Ненин учун?

Гриша тууразынан кылайып көрди. Ол Пётр Исаевти бир неделе кире билер, је Пётр кезикте каткырып, кезикте јүзүн-јүүр сурактарла кыйнап, кезикте сахар да берип ийетен учун, ол оны онгдол болбой турган.

Эмди Пётр күнгө кажайып калган сүйүк кабагын кату јуурып алды.

Гриша коркый берди, је мылтык јўктенген эр кижидег баар күүни јок болды.

- Ненин учун? — деп, Исаев катап сурады.
- Ару болзын — деп, Гриша учында каруузын берди.
- Сенин адын кем?
- Билеринг: Гришка.
- Ненин учун Гришка?

Гришаның ыйламзыраар күүни келди, бу ла ёйдо Пётр тоормоштон туралып көрді:

- Жакшы ба, Василий Иванович!

Гриша кайра көрди: каалгадаң айыл јаар Чапаев келип жатты. Ол тозынду сапогторын чыбыкли чатылдада согуп турды.

— Эй, мүркүт, неге кунуктын? — деп, ол Гришадаң сурады.

- Онызы мыжылдап, каруузын бербей турды.

Чапаев алдындагызындый ок омок, јарашиб турды. Гимнастёрказын күрөн кайыштарла карчый тартып алган, кол мылтыгын уур агаш кобурада илген, сапогын тизезининг алдында кайыштарла эпту бууштап алган турды.

- Сенин ўлдүн кайда? — деп, Гриша учында сурады.

— Айылда артызып салгам. Айылдан келзен — көргүзерим.

- Качан?

— Айылдан па? Эмди де болзо. Мен сени ўлдүге атка

мингендий отургузарым: ол сеге ат та, мылтык та болор.

Чапаев Гришаны колынаң алала, тура jaap апарды.

Кирнестеде турган часовой күлүмзиренип, олорды турага божодып ийди.

Олор ёдö берерде ле, Гришаның эјези Лида туралы эбира туткан чеденге киреле, тура jaap жүгүрди.

— Чапаев келди бе? — деп, ол часовойдон тынарсып сурайла, кирнесте jaap чыкты.

Часовой эжикке мылтыгын туура тутты:

— Нёкёр Чапаев сеге не керектү болды?

— Мен оның отрядына кирерге турым.

Часовой каткырды.

— Отрядына? Кызым, бир жети јыл кирелү сакып, ѡзүп ал. Ол тужында отрядка киреринг.

— Ээ, ѡзүп ал! Що турганча, јуу божоп калар.

— Божобос. Бис сен јокко болуп албазыс.

Кызычак түрген эңчайип ийеле, кенетийин мылтыктын алдынаң ёдүп, эжик jaap тап этти.

— Тур! — деп, часовой кыйгырып ийди.

Чапаев кирнестеге чыгып келди:

— Бу не табыш?

— Василий Иванович, бу кызычак чапаевец болорго туры. Мен ого сен кичинек, эмеш ѡзүп ал дедим.

— Сен кемнинг? — деп, Чапаев кызычактан сурады.— Сенинг адын кем?

— Лидка. Фамилиям Лагутина.

Василий Иванович Лагутиндердин билезин јакши билетен. Павел Лагутин Уральскта актарла тартышкан. Оның балдары Настя јенезинде јаткандар. Эки бала азыраарга келишкенине јенези тың да сүүнбеген. Ол тужында фронтко јук деревнелерде аш једишпей турган.

— Эмди мен сени билерим. Павел Лагутин — сенинг адан ба? — деп, Василий Иванович сурады.

— Ээ.

— Је, кир, Лида. Сенинг карындажын Григорий Павлович меге айылдан келген.

Лида туралын төрдөги кыбына кирип келеле, кенетийин чугулдана берди.

— Гринька, тургуда ла айылынга жан! — деп, ол карындажына кыйгырды.

Гриша Чапаевтинг ўлдүзи јаткан скамейканың жаңында турды. Ол ўлдүнин мөңүн сабынаң сабарларыла тударга турган.

— Эйе, бар!.. — деп, ол жоон ўнденип айтты. — Кандай сагышту! Бойың бар!

Василий Иванович азу сагалын толгоп ийеле, туранынг ичиле ары-бери базып, сананды.

— Же, алдырбас, Лида — деп, ол учында айтты. — Кичинегинг сенинг кичинек, же, байла, шулмус. Отрядтан ишти сеге сананып таап берерис.

Лида Лагутина онайдо ло отрядта артып калды.

Жуучылдар удабай оны сүўп, «чапаёнок» деп адап алдылар.

Керек дезе бир катап оны түндеги жажытту каруулга да кожо апарғандар.

Түнде, таңгари јуук кижины уйку јаба согуп турар тушта, Лида ыраакта кандай да көлөткөлөр көрүп ийген. Ол бойынын батальонына араай јылып келеле, красноармеецтерди ойгозып ийген. Олор түрген турғылайла, мылтыктарын алышп, ѡштүлерди мылтыктынг одыла уткудьылар.

Актар онайдып чапаевецтерге билбес жаңынан табару эдин болбодылар.

Оның кийининде жуучылдар «чапаёнокты» оног тың сүўй бердилер.

Бир катап Лида Василий Ивановичты ачындырган.

Лиданың алышп јүрген агаш калбагы сына берген. Ол көп сананбай, казактардын ээн туразына киреле, столдын ўстинең кемнин де калбагын алыш алала, батальонго жедип келген.

Ажанар тужында Чапаев сурады:

— Мындый калбак сеге кайдан келген? Сенийи агаш болгон, мен билерим — мынызы темир эмтири.

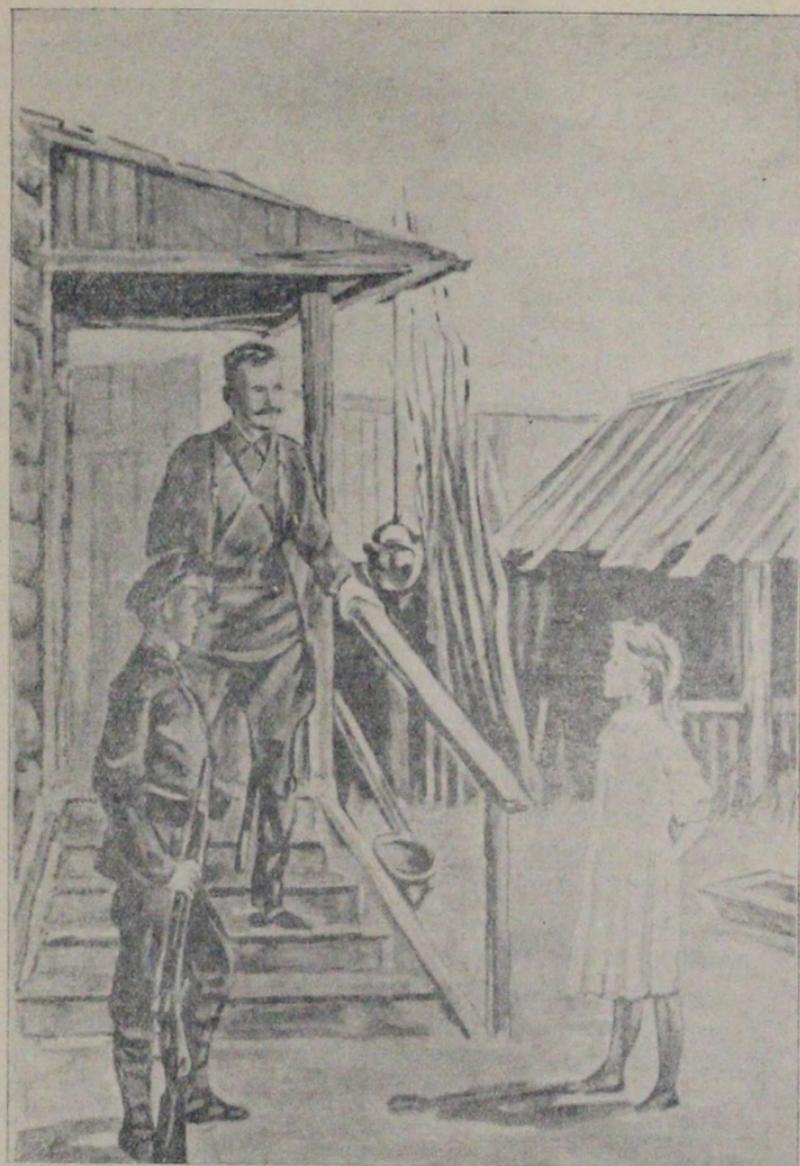
Лида кызара берди.

— Тура ээн, оны улус таштап салган ине, Василий Иванович, — деп, ол айтты.

Василий Иванович столды јудуруктады.

— Атка мин! — деп, ол кыйгырды.

Кандай ла команданы, анчадала Чапаевтинг командазын түрген бүдүрүп ийерге Лида тың оморкоп туратан.

Ол тышкary чыга јүгүреле, бир минуттынг бажында кирнестеге атка минип алган једип келди.

Чапаев кирнестеге чыгып келеле, Лида jaар чугулду көрөлө, айтты:

— Мантат, калбакты кайданг алган, ол ло јерине ойто сал. Чапаевецке ёсқо кижининг немезин аларга јараар ба? Көр, база катап мындый керек болбозын!

Чапаев чугулданганына кызара берди.

Лида түрген мантадып, казактардын туразын таап алала, калбакты јаткан јерине салып койды.

Оноң бери ол качан да бурулатпай, «чапаёнок» деп адын ак-чек алышпай жүрди.

Онынг карындажы Гриша Лагутин бойынынг күүниле Кызыл Черүге база барды, је ол керек бир он беш јылдын кийиннинде болгон.

ЛЕНИННИНГ ПРИКАЗЫ

Чапаевецтер акказактарды јенгеле, 1919 јыл башталарда Колчакка удурлажа јуулажарга бардылар.

Каанынг адмиралы Колчак ол ёйдö Сибирьден Москва jaар ууланып бараткан. Ондо кöп черүлөр болгон.

Удаган юкто Колчактын черүзи Чапаевтенг јаан согулта алдылар. Колчак Белая деп сууны кечип алала, Уфа городтын јанындагы бийик јаратка тыңғызынып алды. Суунынг јабыс јарадында Чапаевтинг дивизиязы турган.

Чапаев бир де минутты калас ёткүрбейтен. Јуучылдар тоормоштордонг плоттор белетегилеп, сууны кечерге белетенип турдылар. Бир канча кемелер таап алдылар. Красный Яр деп јурттанг, актардын эки пароходын блаап алгандар деп, сүүнчилү табыш угулды.

— Је, эмди Колчактын токтоду ѡок тескерилеери јарт — деп, красноармеецтердинг бирүзи айтты. — Эмди Уфадаң Сибирь jaар тескерилеер.

Ол алды jaар көрди. Ондо, суунынг ол јанында, кумаксу кыр турды. Ондо турган туралар ыраагынаң кичинек немедий көрүнип турдылар. Олордынг ортозынаң күреиг столмодый каланча¹ аңыланып турды.

¹ Каланча — ѡорт чыкпазын деп көрүп туратан јер.

Чапаев араай јууктап келеле, каткырынып, красноармеец жаар көрүп турды.

— Кыр бийик эмтири бе? — деп, ол сурады.

Красноармеец түрген бурылала, Василий Ивановичи көрүп ийди. Ол кызара береле, Уфимский кыр жаар база катап көрөлө, каруузын берди:

— Бийик болзо, керек беди! Колчак ого түнгей ле узак турул болбос.

Чапаевецтер турган жараттынг ўстинде ѡштүнинг самолёды көрүнип келеле, кечүни адып баштады.

Бу ла ёйдө фронттынг командуючий нөкөр Фрунзе жедип келди. Канайып та болзо, Уфаны алала, Уралды онынг заводторыла, темир жолдорыла Колчактанг блаап алзын деп Лениннинг приказын экелген:

Чапаевецтер јенү аларына иженип тургандар.

Красный Ярдын жаңында сүүны элдең озо Иваново-Вознесенскийдиг ишмекчи полкы кечти. Черёзин тынгызып, болуш сакып аларга, олорго токтоорго келишти.

Бу ёйдө Колчак табару баштаган.

Ивановецтер калганчы патрондорына жетире коруланала, суу жаар кайра бардылар. Кенетийин олорго мылтык-јепседү таң атту бир канча улус мантадып келди. Олордын бирүзи аттан түрген түжеле, мылтык алып алала, полктынг алдында барды. Јучылдар Фрунзени танып ийдилер.

Герой-ивановецтердинг удурлажа табарганына колчаковецтер чыдажып болбой, кайра тескерилидер.

Jaan јуу-согуш јогынаң Колчак Уфанды бербеске турган. Канду јуу-согуш түжине болгон, јенү кезикте актардын, кезикте кызылдардын жаңында болуп турды.

Бу јуу-согушта Чапаев тынг шыркалаткан. Шырказы жеткерлү болгон.

Бу керек мындый болгон.

Кечүнинг жаңында жараттынг ўстинде ѡштүнинг самолёды айланыжып турган. Ол жабызап келеле, пулемёттон адыш баштаган. Октынг бирүзи Чапаевтүнг бажына тийгенин. Мангайыла кан ағып турды. Чапаев ачузына чыдабай тишин тиштенип, «Алдырбас, менинг артык каным акканы тузалу» деп кокырлады.

Бажынанг окты чыгарарга алты катап ченешкендер, же

ок чыкпай турган. Учы-учында окты чыгарала бажын таңып бергендер. Чапаевти лазаретке¹ эмдеерге ийерге саннандар, је ол болбой, стройдо артып калды.

Ол ло тушта Фрунзе база арай өлбөгөн; бомба онын минип јүрген адын өлтүреле, Фрунзениң дезе кулагын тундуртып ийген.

Уфанның бир ишмекчили фронтты жақытту ёдүп, энгирде чапаевецтерге келди. Ол ишмекчи ак генералдардың куучынын укканы керегинде айткан. Генералдар эртен тұра эртеп, кызылдарга удурлажа Колчактың эң күчтүчерўлерин ийер деп јөптөжип алғандар.

Ол эң ле талдама частытар болгон — олор бастыразы офицерский полктардон турган, ондо бир де солдат јок: офицерлер жуу-согушка рядовой солдаттар болуп барып турган, олорды дезе генералдар башкарып турган. Олор таң адар алдында кызылдардың турган јерине табару әдип ёдөлө, Чапаевтиң дивизиязын курчайла, јоголтып саларга турғандар.

Чапаевецтер јүткіле јуулажарга түниле белетенгендер. Бу түнде јуучылдардың бирүзі де уйуктабаган.

Эртен тұра таң эртеде бир де табыш јогынаң, мылтықтарын да шығыратпай, офицерлердин полкторы бистинг јуучылдар турган јерге арайынаң јууктап турдылар. Олор уйкуда улусты јыдаларла кадап, чапаевецтерди јок әдип саларга иженгендер. Іе олор бистиг јуучылдарга јууктап келгилеерде, јууга белетеп салған пулемёттор команда аайынча бастыра јанынаң иштегилей бердилер.

Колчактың эң артык полкторы мында жыгылғандар. Офицерлердин кезиги жаланда тепселип калған арыштың ортозында өлгөн, кезиктери кача берген.

1919 жылда 9 июньда чапаевецтер Лениннинг приказын бүдүрип салғандар. Чапаевецтер Уфанның актардан жайымда алғандар.

ЧАПАЕВТИҢ ҚАЛГАНЧЫ ПОХОДЫ

Је тартыжу божоголок болгон. Түштүктең јүткінин черўлери база ла катап ичкериледилер. Олор Уральск го-

¹ Лазарет — черўде шыркалу улус эмдейтен јаан эмес больница:

родты курчап алгандар, Чапаев олорго удурлажа база ла катап походко барды. Ол актарды Уральск городтоң сүрүп ийеле, Лбищенск городты алып алды. Лбищенсктиң ары жынында айландыра жүс беристелерге элбек чөл чойилип барган.

Акказактар тескерилеерде, туштаган ла немелерди јоголтып турғандар. Колодецтерди көмүп әмезе коронло корондол турғандар. Чапаевтің дивизиязының јуучылдары аштаң ла суудаң кыйналғандар. Олорго бир неделенинг түркүнине калаш экелип болбайтон.

Красноармеецтер чөлдөң аш јууп, мылтықтың қындағыла ташка әмезе тачанканың колесозына оодып алала, жип туратандар. Аш ла суу јок болгонынан улам оорулар башталған.

Ондай да болзо, чапаевецтер токтобой ичкерилеп турғандар.

Оноң ары кумакту јер башталған.

Оноң ары тескерилизе, олорго сүреен коомой болор деп, актар жакшы билип турғандар: кумактан аттарга азырал да, бир ууртам суу да таппазы јарт болгон. Ол тушта олор Чапаевти јок эдер деген шүўлтеге келдилер.

Оны јуу-согушта јегип аларына актар иженбей турғандар.

Оның учун қызылдарга табаруны билбес жынынан түнде эдер деп план тургузып алдылар.

Чапаев бойының штабыла Лбищенскте токтойло, дивизиязын дезе озо ийе берген. Оныла кожно жаан әмес жуучыл отряд арткан.

Бир катап актардың атту бир канча кайучылары Лбищенскке араайынан јууктап келгилейле, часовойлорды өлтүрип салғандар. Олордың кийининен казактардың полкторы једип келди. Чапаевтің штабында кем де измена әдип актарга болужып, курсанттардың ротазын түнде ги каруулдан алып салғаны кийининде јарталған.

Чапаевецтер јеткерди орой билгендер—актар оромло маңтадып, бастыра жаны жаар адып турдылар.

Чапаев јетире кийинбей, бир колында мылтықту, экинчизинде кол мылтықту тышкary чыга конды.

Оның жынына јуучылдар тургуза ла јуулып келдилер. Олор актарла адъяжа бердилер.

Жуулажып турған актардың ла қызылдардың күчи түнгій эмес болған, же бу жуу-согуш түрген божободы. ӽштүлдер канча-канча катап көп тө болгон болзо, чапаевецтер качпагандар. Олор пулемётчик-казактарга табаргандар. Ондай табару боловын сакыбаган ӽштүлдер, чыдажып болбой, качкандар. Чапаевецтердин колына эки пулемёт кирген. Олор оныла ӽштүлдерди бойлорын аткылагандар.

Чапаевецтерди тегин табарула алъып болбозын ӽштүлдер билип ийгендер.

Онойдордо, красноармеецтерди курчап аларга олор садтарла, огородторло, чедендерле жажынып өдүп алғандар.

Акгвардеецтер кийин жанынаң көрүнип келгилеерде, чапаевецтерге тескерилеерге келиши. Олор адыхып, Урал сууның жарады жаар бардылар.

Уралга жетири ӽштүлдерге иле жерле, кыр ёрё баар керек болгон. Кыр дезе Урал сууның кайыр жарадыла божоп турған.

Же аргаданар ёскö јер јок болгон, бастыра жанынаң ӽштүлдердин пулемётторы адып турған.

Чапаев ончозының кийининде патрондоры божой берерде барған.

Оның колына ок тийген. Ол шыркалу колыла изип калган жүзин арчып ийерде, манғайында қаңду ѡол артып калган.

Нётр онон бир де алтам ырабай турған. Ол Чапаевтиң жүзинде қанды көрүп ийеле, айткан:

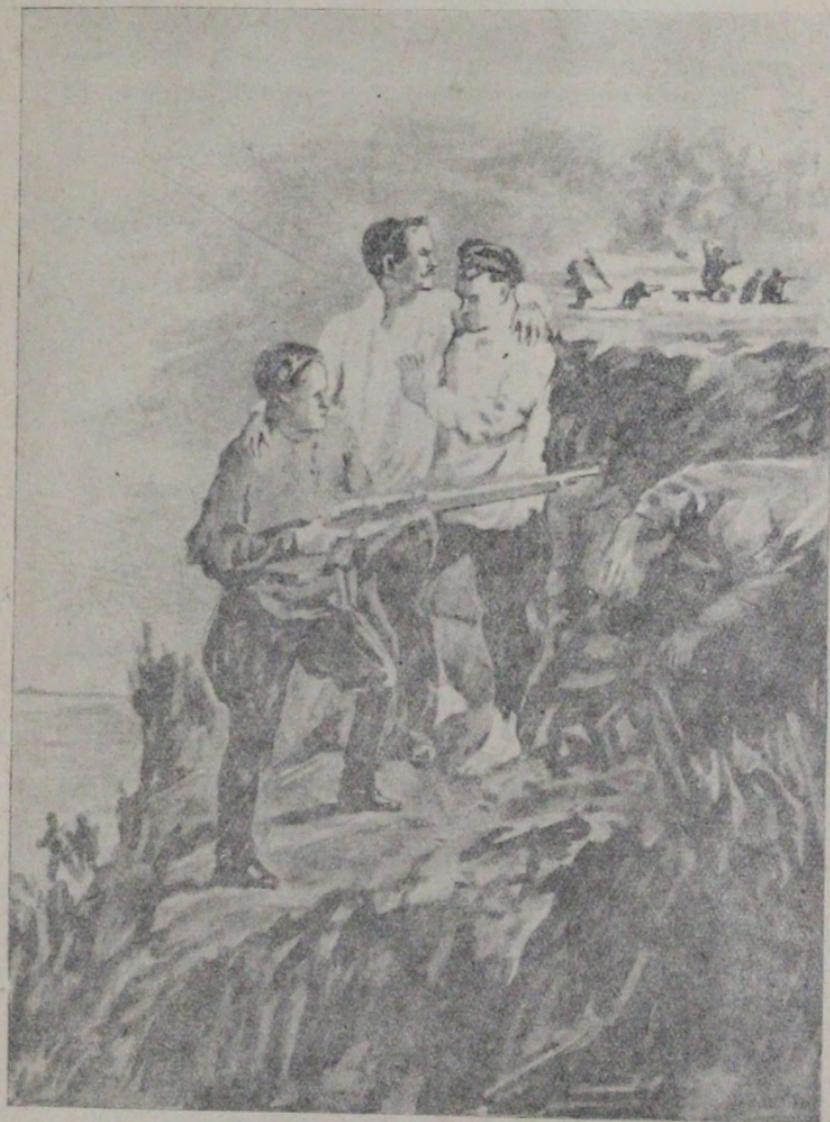
— Василий Иванович, башты таңып ийген болзо...

— Баш бүдүн—деп, Чапаев ўзўктелип каруузын берген.

Бийик жарга једип келдилер. Чапаевке кумакту кадалгак жардың алдындагы суу жаар төмён түжерге жуучылдар болуштылар. Бир канча улус адыхып, акказактардың табарузын токтодып турдылар.

Чапаевецтер Урал сууның түрген толкулары жаар көрүп ийгилеерде, ончозының јүректери сыйтай берди: шыркалу, арып калган жуучылдар сууның ол жанына кечип албазы ла ӽштүнинг оғынаң тири артпазы жарт болгон.

Же Чапаевти қандай да болзо корулап алар керек бол-

Горьковская областная
БИБЛИОТЕКА

гон. Төрт кижи оны бастыра жанынан корулап турғандар.

Экүзи үдабай сууның жанында штүнгөн оғынан өлдилер. Экүзи Чапаевле коштой эжинип бараттылар.

Пётр Урал сууның жарадына артып калала, казактарла адыха берди. Адыжып тура, Уралдың толкузында Василий Ивановичтинг бажы көрүнүп туры ба деп, улам жарай көрүп турған. Чапаев кадык колыла албаданып эжинип (экинчи шыркалу колы, камчы чылап каландап турған), штүлдерден эмештен ырап бараткан.

Акказактар сууның жанына пулемёт эжелеле, оны бийик жарга тургузып алдылар.

Удаган жок жаңмырдый урулып турған октордон суу кайнап турғандый болды. Актардың пулемётторының окторы Чапаевтинг бажына там жа жуук түжүп турдылар.

Чапаевле коштой эжинип бараткан жуучылды өлтүре аттылар. Чапаев арып, күчи чыгып та турған болзо, онон ары эжинди.

Пётр жараттан калганчы катап жарай көрөлөө, патрондоры божоп калган мылтыгын туура таштады. Штүлдер жардан оның ўстине чурап келерде, ол бойының кол мылтыгын алып, алты окло истежип турған актardы адала, жетинчизин бойының жүргегине божотты.

Чапаев дезе эмдиге жетире Урал сууның толкузында эжинип бараткан. Ол качып бараткан эмес! Ол штүлдерден ырап, сууның ол жанынан улус жууп алала, олорго катап табару эдерге турған. Ондый санаа ого жаны ийдекүч берип турды.

Жеткер кийининде артты деп билдириди. Жарат жуук болгон. Састьың жажыл өlöнги шуулап турды...

Бу жа бидё оның бажына тийди... Чапаевле коштой Урал сууны кечире эжинген жаныс жа жуучыл тирү артты.

Бар-жок күчиле жаратка чыгып келеле, ол жарай көрди, кийининде Урал суу шуулап, оның боромтык толкуларында бир де кижи жок болды.

Албатының геройы Василий Чапаев онойдо өлгөн.

Кызылдардың частытары удаган жок Чапаевтинг өлүми учун очин алгандар. Олор токтоду јогынан актardы суу жок чөлдөрлө Каспийский талайга жетире истежип, олорды

оодо соголо, ёштүнг јуучылдарынан Советский јерди
јайымдал алдылар.

Јуучылдар бир тушта Василий Иванович Чапаевле ко-
жо јулашкан јерлерди катап ла ёттилер. Чапаев эмди
јок деп, олор бўтпей турдылар.

Чапаевти албаты качан да ундумас.

Редактор М. Бедушев.
Технический редактор С. Суразаков.
Корректор С. Сабашкина.

АН 30540 Сдано в набор 25/II 1954 г. Подписано к печати 19/IV—1954.
Формат 60×12. 1/16 Объём 2 и. л. Уч.-изд. л. 1,7. Тираж 2000 экз.
Заказ 505. Цена 60 коп.

г. Горно-Алтайск, типография облисполкома.

КНИГА ДОЛЖНА БЫТЬ
ВОЗВРАЩЕНА НЕ ПОЗДНЕ
УКАЗАННОГО ЗДЕСЬ СРОКА

Колич. предыд. рядов _____

Баазы 60 акча
Цена коп.

А. Кононов

**РАССКАЗЫ
О ЧАПАЕВЕ**

На алтайском языке